

Prominente wijkbewoners:

Professor Fasseur over Professor Gerbrandy en zijn nieuwe boek

Prof. Gerbrandy

Op 25 november komt een nieuw boek uit van onze bekende wijkgenoot, professor Cees Fasseur. Het is een relatief kort boek, met als titel 'De gekroonde republiek'. Het bevat korte biografieën van alle Oran-

gevorsten vanaf Koning

Willem I. Ook legt Fasseur uit hoe de constitutionele verhoudingen zich in twee eeuwen hebben ontwikkeld. Juist na een lange formatie als nu zal het interessant zijn te lezen welke relatie de Koningin en het kabinet ten opzichte van elkaar hebben. Moet de Grondwet veranderd worden, zoals Wilders wil? Lees dat zelf in dit op een breed publiek gerichte boek. Voor de prijs hoeft u het niet te laten, het kost € 7,95. En Fasseur's heldere stijl, met oog voor de menselijke kant en altijd humor, is weer volop aanwezig.

Het nieuwe boek was reden voor de 'Van Stolkpark Koerier' om met professor Fasseur bij te praten over een andere prominente wijkbewoner, de minister-president van de Nederlandse regering in Ballingschap in de jaren 1940-1945: Professor Pieter Sjoerds Gerbrandy. Ingewijden weten dat Fasseur na zijn succesvolle biografieën over Wilhelmina en Juliana & Bernard al jaren werkt aan een volgend boek, namelijk over Gerbrandy. Publicatie is voorzien in 2012.

Gerbrandy woonde van september 1939 tot 14 mei 1940 en daarna van november 1945 tot zijn dood op 7 september 1961 op wat toen Kanaalweg 113c heette. Na zijn dood eerde de Haagse gemeenteraad Gerbrandy door het wegdeel vanaf de hoek Kanaalweg/Duinweg tot de Haringkade naar hem te noemen. De nummers 113a t/m 113f en Olmenhorst werden veranderd in 1 t/m 27. De andere nummers vanaf 117 bleven hun nummer houden. Sindsdien geven taxichauffeurs die op een hoog nummer willen zijn bij nummer 1 vol gas, om zich dan het hoofd te breken over de verdwenen 50 huizen...

Gerbrandy was klein van postuur (1,61 m), maar droeg een vervaarlijke snor. Buurtkinderen kenden hem als opa Piet Snor, Winston Churchill kende hem als 'Cherry Brandy' of 'Sir Brandy', anderen als het zeehondje'. Hoe kwam deze Friese advocaat en later professor aan de Vrije Universiteit in Amsterdam in onze wijk terecht? Dat kwam - doordat hij in 1939 vrij onverwacht tot regeringsverantwoordelijkheid werd geroepen, en vervolgens een gloednieuw huis huurde aan de Kanaalweg. Gerbrandy was van jongs af aan al actief

geweest in de Anti-Revolutionaire Partij. Ondanks zijn sterke gehechtheid aan de bestaande maatschappelijke orde (in november 1918 spoedde hij zich met 500 vrijwilligers uit Friesland naar Den Haag om een begin van revolutie te smoren), was hij een groot voorvechter van sociale rechten. Toen De Geer in augustus 1939 een nationaal kabinet vormde, waarin voor het eerst ook de socialisten (SDAP) zaten, vroeg hij aan Gerbrandy om als ARP-lid minister van Justitie te worden. Voor Gerbrandy was dat echt een uitweg, vertelt Fasseur, want zijn universiteit vond dat zijn nevenactiviteiten ten koste gingen van zijn taken als hoogleraar. En Gerbrandy, die de Tweede Wereldoorlog voelde aankomen, wilde ook zelf politieke verantwoordelijkheid dragen. Overigens was zijn eigen partij woedend over zijn deelname aan een kabinet met socialisten. Die vijandigheid was zo groot, dat toen Gerbrandy op 14 mei 1940 Nederland verliet om naar Londen te gaan, de ARP-ledenadministratie zijn naam in het ledenbestand schraptte en toevoegde: "met onbekende bestemming vertrokken"!

Gerbrandy liet zijn vrouw en kinderen op 14 mei achter (hij had haar alleen nog even kunnen bellen, voordat hij naar Engeland vertrok). Tijdens de oorlog kocht en woonde een prominent NSB-lid in Gerbrandy's huurhuis. Na de oorlog werd het huis gevorderd door de staat en onder beheer geplaatst. Waarna het weer door de familie Gerbrandy bewoond kon worden!

Nadat De Geer in 1940 afgetreden was, werd Gerbrandy minister-president van de Nederlandse regering in ballingschap. Hoe was zijn relatie met Koningin Wilhelmina?

Op veel punten kwamen hun karakters overeen. Beiden waren uit het hout gesneden dat leiders in oorlogstijd moeten bezitten, doorzetters, vastberaden in hun strijd tegen Hitler en Nazi-Duitsland. Zij geloofden in de eindoverwinning van de geallieerden. De andere geallieerde leiders waardeerden dat zeer, en accepteerden Gerbrandy's eigenaardigheden. Want hij was eigenzinnig en niet erg diplomatiek, kon soms driftig worden en dan niet goed maat meer houden. Zo legde Gerbrandy tot ontzetting van zijn omgeving eens tijdens een eten op luide toon aan de Britse aanwezigen uit, dat niet de Duitsers, maar de Engelsen het concentratiekamp hadden uitgevonden. Namelijk als middel om tijdens de Boerenoorlog de gezinnen van de Zuid-Afrikaanse strijders onder controle te krijgen. Tot midden 1942 was de relatie van de Koningin met minister-president Gerbrandy goed.

Daarna verslechterde die, o.a. doordat zij nadrukkelijk steun gaf aan plannen voor ingrijpende staatkundige vernieuwing, een nogal populistische 'Vernieuwing', onder haar leiding, waar de Londense regering geen droog brood van lustte. Na de bevrijding in 1945 bleek uit de verkiezingen dat voor de meeste van die hervormingen weinig politieke steun werd gevonden bij de Nederlandse bevolking. Ook kwam het tot confrontaties over de inhoud van de toespraken die Wilhelmina wilde houden op Radio Oranje. Gerbrandy en zijn collega's vonden dat zij die konden bepalen. Bovenaan de Hogeweg in ons Van Stolkpark staat het monument voor de slachtoffers van het Englandspiel, veelal veelbelovende jonge Nederlanders die vanuit Engeland werden gedropt om als spionnen en saboteurs het Nederlands verzet bij te staan en te organiseren, maar daarna verraden bleken en later door de Duitsers werden geëxecuteerd. Zou Gerbrandy daarvan tijdens de oorlog hebben geweten? Fasseur denkt van niet. Als minister-president was hij wel verantwoordelijk voor de oorlogvoering, en daarmee ook voor spionageactiviteiten, maar hij zal zich niet direct met operaties hebben beziggehouden. Dat was de taak van de geheime diensten. Fasseur heeft weinig fiducia in de complottheorieën die later zijn bedacht om te verklaren waarom Londen niet reageerde op de duidelijke signalen dat de operatie allang verraden was. De Britse geheime diensten hebben gewoon geblunderd, en hun Nederlandse tegenhangers waren veel te lichtzinnig.

Hoe is het Gerbrandy na terugkeer in Nederland vergaan? Van 1948 tot 1959 was hij lid van de Tweede Kamer voor de ARP. Politieke invloed heeft hij niet meer gehad, want hij stortte zich volledig op de Indische kwestie, en viel daarbij hard het door de achtereenvolgende Nederlandse regeringen gevoerde Indiëbeleid aan. Gerbrandy fulmineerde fel tegen de onafhankelijkheid, tegen Soekarno. Hij ging zelfs zover, dat de Nederlandse regering hem een spreekverbod op de radio oplegde. Dat was opmerkelijk, want Gerbrandy was zelf voorzitter van de Nederlandse Radioraad. Zijn grote verdiensten in de Tweede Wereldoorlog waren en werden echter niet vergeten: in 1955 werd hij benoemd tot Minister van Staat. In 1959 beloofde de ARP hem met het erelidmaatschap van de partij. En zijn markante, knoestige persoonlijkheid wordt nog steeds geëerd door een plaquette op de gevel van zijn oude huis, Professor P.S. Gerbrandyweg 5.

ldj